

Ş.Y.Əzizova
doktorant, Elm və Təhsil Nazirliyi İqtisadiyyat İnstitutu
ORCID 0009-0003-7124-861X
aydinova.shalale97@gmail.com

Məqalə redaksiyaya daxil olub 03.01.2026

The article was received by editorial board on 03.01.2026

Статья принята к печати 03.01.2026

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ POST-KONFLİKT ƏRAZİLƏRİNDƏ İNVESTİSİYA MÜHİTİ VƏ DÖVLƏT PROQRAMLARI

Xülasə

Azərbaycan Respublikasının post-konflikt ərazilərində (xüsusilə Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında) investisiya mühitinin formalaşdırılması dövlət siyasətinin əsas prioritetlərindəndir. Bu ərazilərdə təhlükəsizlik və hüquqi sabitliyin bərpası, müasir infrastrukturun qurulması, “ağıllı şəhər” və “ağıllı kənd” konsepsiyalarının tətbiqi investisiya cəlbediciliyini artırır. Məqalədə Azərbaycan Respublikasının post-konflikt dövründə, işğalda azad edilmiş ərazilərində investisiya mühitinin qiymətləndirilməsi, iqtisadi dirçəliş imkanları və dövlətin bu istiqamətdə tətbiq etdiyi proqramlar araşdırılır. Təhlillərdə beynəlxalq praktika, SVOT analiz və real statistika mənbələrinə istinad edilir. Şərqi Zəngəzur və Qarabağ iqtisadi rayonlarında iqtisadiyyatın canlandırılması, biznesin stimullaşdırılması, sosial infrastrukturun qurulması kimi əsas istiqamətlər və proqramlar ətraflı şəkildə araşdırılır. Nəticə olaraq, investisiya potensialının reallaşdırılması istiqamətində konkret təkliflər irəli sürülür.

***Açar sözlər:** post-konflikt, investisiya mühiti, dövlət proqramları, Qarabağ, bərpa, iqtisadiyyat.*

GİRİŞ

2020-ci ilin payızında baş vermiş İkinci Qarabağ müharibəsi nəticəsində Azərbaycanın ərazi bütövlüyü təmin edilmiş və ölkənin uzun illər işğal altında qalmış Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bölgələri azad edilmişdir. Bu mühüm hadisə regionun iqtisadi, sosial və siyasi baxımdan tamamilə yeni bir mərhələyə qədəm qoymasına səbəb olmuşdur. Post-konflikt mərhələsində əsas çağırışlardan biri azad edilmiş ərazilərin iqtisadi dövriyyəyə qaytarılması, dayanıqlı inkişafın təmin edilməsi və regional inteqrasiyanın gücləndirilməsidir. Hazırda bu ərazilərdə genişmiqyaslı bərpa və yenidənqurma işləri aparılır ki, bu da bölgənin investisiya baxımından cəlbedici potensialını üzə çıxarmaqdadır [1].

Azad olunmuş torpaqlarda investisiya mühitinin formalaşdırılması təkcə iqtisadi deyil, həm də geosiyasi əhəmiyyət daşıyır. Regionda infrastrukturun, yolların, enerji və rabitə şəbəkələrinin bərpası və yenidən qurulması bu əraziləri tədricən iqtisadi dövriyyəyə daxil etməkdədir. Bununla yanaşı, dövlət tərəfindən yaradılmış xüsusi iqtisadi zonalar, vergi və gömrük güzəştləri, güzəştli kredit mexanizmləri və subsidiyalar investorlar üçün yeni imkanlar açır. Bu yanaşma “Böyük Qayıdış” proqramı çərçivəsində həyata keçirilən planların mərkəzində dayanır [2].

Post-konflikt bölgələrdə investisiya mühitinin effektivliyi yalnız dövlətin təşəbbüsləri ilə deyil, eyni zamanda özəl sektorun fəallığı və beynəlxalq əməkdaşlıq səviyyəsi ilə də birbaşa bağlıdır. Məsələn, artıq bir sıra xarici şirkətlər – xüsusilə Türkiyə, İtaliya, İsrail və Böyük Britaniya şirkətləri – bölgədə layihələrə qoşulmuş və infrastruktur, kənd təsərrüfatı, “ağıllı kənd” və alternativ enerji layihələrində iştirak etməyə başlamışdır [5]. Bu cür əməkdaşlıqlar Azərbaycanın regional investisiya mərkəzi kimi rolunu gücləndirməkdədir.

Digər tərəfdən, post-konflikt ərazilərdə sosial-iqtisadi inkişafın bərpası yerli əhalinin qayıdışını və dayanıqlı məskunlaşmasını təmin etmək baxımından da həyati əhəmiyyət daşıyır. Davamlı iqtisadi artım üçün yalnız infrastruktur deyil, həm də insan kapitalı, təhsil, səhiyyə və məşğulluq sahələrində genişmiqyaslı tədbirlər həyata keçirilməlidir. Dövlət proqramları çərçivəsində bu istiqamətlərdə də konkret addımlar atılır, məsələn, “İşğaldan azad edilmiş ərazilərin 2022–2026-cı illər üzrə inkişaf planı” bu məqsədlərə xidmət edir [9].

Nəhayət, məqalədə qeyd olunan əsas məqsəd – işğaldan azad edilmiş ərazilərdə formalaşan investisiya mühitinin təhlili və dövlətin dəstəklədiyi proqramların effektivliyinin qiymətləndirilməsi – həm elmi-nəzəri, həm də praktiki baxımdan aktuallıq kəsb edir. Bununla yanaşı, beynəlxalq təcrübələrin müqayisəli şəkildə öyrənilməsi və regionun SWOT analizi məqalənin əsas analitik çərçivəsini təşkil edir. Bu çərçivədə tədqiqat post-konflikt ərazilərin iqtisadi dirçəlişi üçün mövcud imkan və maneələri müəyyən etməyi və gələcək üçün tövsiyələr irəli sürməyi hədəfləyir.

Post-konflikt ərazilərdə iqtisadi bərpa və planlaşdırmanın əsasları. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə iqtisadi bərpa prosesi təkcə texniki-infrastruktur məsələsi deyil, həm də strateji və sosial aspektləri əhatə edən kompleks bir yanaşma tələb edir. Azərbaycan Respublikası bu bölgələrin inkişafını yalnız bərpa prinsipi ilə deyil, həm də davamlı və innovativ iqtisadi model üzərində qurmağa çalışır. Bu kontekstdə planlaşdırma prosesində dövlətin əsas məqsədi iqtisadi fəallığın bərpası, əhalinin qayıdışı və sosial inteqrasiyanın təmin edilməsidir [9].

İqtisadi dirçəliş prosesində planlaşdırma iki əsas mərhələdən ibarətdir: ilkin mərhələdə infrastrukturun qurulması və təhlükəsizlik təminatı (minalardan təmizlənmə və kommunikasiya xətlərinin çəkilməsi), növbəti mərhələdə isə sosial-iqtisadi layihələrin reallaşdırılması nəzərdə tutulur. “İşğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpası və inkişafı üzrə 2022–2026-cı illər üçün Milli Fəaliyyət Planında bu mərhələlər açıq şəkildə təsbit olunmuşdur. Həmin sənədə əsasən, regionun enerji, logistika, su təchizatı və rəqəmsal infrastrukturunun qurulması əsas prioritetlərdən biridir.

Bərpa prosesi çərçivəsində tətbiq olunan “Ağıllı kənd” və “Ağıllı şəhər” konsepsiyaları dayanıqlı və rəqəmsal iqtisadi modelin reallaşdırılmasına yönəlib. Məsələn, Zəngilan rayonunun Ağalı kəndində tətbiq olunan “Ağıllı kənd” layihəsi kənd təsərrüfatı, enerji və idarəetmə sahələrində müasir texnologiyalara əsaslanan yaşayış məkanı kimi formalaşmışdır [3]. Layihənin əsas üstünlükləri arasında bərpa olunan enerji istifadəsi, rəqəmsal xidmətlər və ekoloji davamlılıq yer alır.

Bu planlaşdırma yanaşması həmçinin beynəlxalq donor təşkilatlarının dəstəyi ilə gücləndirilir. UNDP-nin 2022-ci il hesabatına görə, post-konflikt regionlarda iqtisadi dirçəliş yalnız infrastruktur deyil, həm də sosial-iqtisadi inteqrasiyanı tələb edir. Bu baxımdan, insan kapitalının inkişafı, peşə təhsili və əmək bazarına inteqrasiyanın dəstəklənməsi mühüm komponentlər kimi qeyd olunur [8].

Nəhayət, Dünya Bankının qiymətləndirməsinə əsasən, post-konflikt iqtisadi planlaşdırma yalnız hazırkı problemlərin həlli ilə deyil, eyni zamanda gələcək rəqabətqabiliyyətli iqtisadi zonaların formalaşdırılması ilə səciyyələnəlməlidir. Bu istiqamətdə həyata keçirilən layihələr regionun uzunmüddətli sosial-iqtisadi sabitliyini təmin etməyə yönəlmişdir. [5].

Dövlət proqramları və investor təşviqi. Post-konflikt ərazilərdə iqtisadi fəallığın bərpası və biznes mühitinin canlandırılması məqsədilə Azərbaycan dövləti tərəfindən sistemli və məqsədyönlü

proqramlar həyata keçirilir. Bu proqramların mərkəzində “Böyük Qayıdış” konsepsiyası dayanır. Sözügedən konsepsiyaya uyğun olaraq, azad edilmiş ərazilərdə yaşayış məntəqələrinin yenidən qurulması, kommunal infrastrukturun yaradılması və əhalinin mərhələli şəkildə qayıdışı təmin olunur. Dövlət bu prosesə paralel olaraq investisiya təşviqini də xüsusi diqqət mərkəzinə çəkmişdir [9].

İnvestorların təşviqi üçün dövlətin təqdim etdiyi mexanizmlər arasında vergi və gömrük imtiyazları, güzəştli kreditlər, torpaq sahələrinin ödənişsiz istifadəyə verilməsi və infrastruktur təminatı kimi alətlər xüsusi yer tutur. 2021-ci ildə qəbul edilmiş “İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə iqtisadi fəaliyyətin təşkili üzrə Yol Xəritəsində göstərilir ki, dövlət investisiya təşəbbüslərini regionlara yönləndirmək üçün sahibkarlıq mühitini əhəmiyyətli dərəcədə sadələşdirmişdir [2]. Xüsusilə kənd təsərrüfatı, turizm, emal sənayesi və “yaşıl enerji” sahələri prioritet istiqamətlər kimi müəyyən olunmuşdur.

Sahibkarlığın İnkişafı Fondu (SİF) və digər maliyyə institutları vasitəsilə regionda fəaliyyət göstərən və ya fəaliyyətə başlamaq istəyən sahibkarlara faizsiz və ya aşağı faizli kreditlər təqdim olunur. Bu maliyyə alətləri regionlarda iş yerlərinin yaradılmasına, yerli istehsalın təşviqinə və bazarların formalaşmasına mühüm töhfə verir. 2023-cü ildə yalnız işğaldan azad edilmiş ərazilər üzrə 100 milyon manatdan çox güzəştli kredit verildiyi qeyd olunmuşdur.

Eyni zamanda, Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonları üzrə “Xüsusi iqtisadi zona” statusunun tətbiqi müzakirə olunmaqdadır. Bu statusun tətbiqi ilə investorlar üçün daha da əlverişli hüquqi və iqtisadi mühit yaradılması planlaşdırılır. Belə yanaşmalar beynəlxalq təcrübədə də özünü doğrultmuşdur – məsələn, Polşada və Rumıniyada post-sosialist bölgələrdə yaradılan xüsusi iqtisadi zonalar xarici investisiyanın cəlbinə və texnologiya transferinə töhfə vermişdir [4].

Beynəlxalq donor təşkilatları və inkişaf tərəfdaşları da Azərbaycanın bu təşəbbüslərinə dəstək verir. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnkişaf Proqramı (UNDP), Asiya İnkişaf Bankı (ADB) və Dünya Bankı kimi qurumlar bu ərazilərdə bərpa və iqtisadi dirçəliş layihələrinə texniki və maliyyə yardımı göstərməkdədir. Bu əməkdaşlıq, regionda yerli və xarici investorların cəlb olunmasına töhfə verməklə yanaşı, Azərbaycanın dayanıqlı inkişaf hədəflərinə dəstək rolu oynayır. [5].

Vergi və gömrük imtiyazları. Azərbaycan Respublikasının post-konflikt ərazilərində iqtisadi fəaliyyətin bərpası və inkişafı üçün verilən vergi və gömrük imtiyazları investorlar üçün xüsusi stimullaşdırıcı amildir. Dövlət bu əraziləri xarici və yerli investisiyalar üçün cəlbedici etmək məqsədilə bir sıra vergi güzəştləri və gömrük rüsumları tətbiq etmişdir. Xüsusilə, azad edilmiş ərazilərdə fəaliyyət göstərən müəssisələr üçün 10 illik vergi istisna müddəti müəyyən edilmişdir. Bu müddət ərzində müəssisələr mənfəət vergisindən azad edilir, bu da onlara fəaliyyətlərini inkişaf etdirmək və yerli bazarlarla əlaqələrini genişləndirmək üçün əlavə maliyyə resursları təmin edir [1].

Eyni zamanda, bu ərazilərdə istehsal edilən məhsullara gömrük rüsumu tətbiq edilmir. Bu, xüsusilə kənd təsərrüfatı məhsulları, təbii ehtiyatlar və digər əsas sənaye məhsulları istehsal edən investorlar üçün əhəmiyyətli bir stimuldur. Beləliklə, investorlar bu ərazilərdə resursların istifadəsinə və istehsalata daha sərfəli başlaya bilərlər. Dövlət, həmçinin, müvafiq sənaye sahələri üçün proqramlar və subsidiyalar təqdim edərək, bizneslərin inkişafını və sərmayə axımını təşviq edir [2].

Bu vergi və gömrük imtiyazları həmçinin yerli sahibkarları, xüsusən kiçik və orta sahibkarlıq (KOS) subyektlərini dəstəkləyir. Onlara dövlət tərəfindən təqdim olunan güzəştli kreditlər və təlim proqramları vasitəsilə bazar imkanlarından səmərəli istifadə etmələri tövsiyə olunur. Bu təşəbbüslər, əhalinin məşğulluğunun artırılması və iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi baxımından əhəmiyyətlidir.

Mövcud imkanlar. İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə iqtisadi bərpa və inkişafın əsasını təşkil edən mövcud imkanlar bu ərazilərin iqtisadi potensialının üzə çıxarılmasına yönəlmişdir. Bu

ərazilərin mövcud təbii sərvətləri, xüsusilə torpaq, su və enerji resursları, kənd təsərrüfatı və sənaye üçün geniş imkanlar təqdim edir. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bölgələrinin torpaqları, zəngin minerallar və münbit əkin sahələri ilə tanınır, bu da kənd təsərrüfatı və qida sənayesinin inkişafı üçün böyük potensiala malikdir. Dövlət bu sahələrin inkişafını dəstəkləmək məqsədilə bərpa olunan enerji layihələrini dəstəkləyir, xüsusilə günəş və külək enerjisi sahələrində investisiya imkanları mövcuddur [7].

Eyni zamanda, bölgədə turizm potensialı da əhəmiyyətli dərəcədə inkişaf etməkdədir. Təbiət gözəllikləri, tarixi və mədəni abidələr regionu turizm sahəsində cəlbedici edir. Həmçinin, ekoturizm və sağlamlıq turizmi sahələrində də fəaliyyət göstərən yerli və beynəlxalq investorlar üçün böyük imkanlar mövcuddur. Bu sahələrdəki investisiyalar yerli iqtisadiyyata əhəmiyyətli dərəcədə töhfə verə bilər və əhalinin məşğulluğunu artırmaqla yanaşı, sosial infrastrukturun inkişafına da yardımçı olacaq [8].

İnfrastrukturun yenidən qurulması istiqamətində dövlət, həmçinin logistika, kommunikasiya və nəqliyyat sektorlarında böyük investisiyaların cəlb olunmasını hədəfləyir. Bu sahələrdəki inkişaf regionun iqtisadiyyatına güclü təkan verə bilər. Azərbaycan hökuməti tərəfindən həyata keçirilən "Ağıllı şəhər" və "Ağıllı kənd" layihələri bu istiqamətdə atılan mühüm addımlardır [3].

Beynəlxalq müqayisə. Post-konflikt ərazilərdə iqtisadi bərpa və inkişaf strategiyalarının tətbiqi müxtəlif ölkələrdə fərqli yanaşmalarla həyata keçirilmişdir. Məsələn, Xorvatiya və Kosovo kimi ölkələrdə, müharibədən sonra iqtisadi yenidənqurma prosesləri dövlətdən fərqli sektorlar arasında əməkdaşlıq və beynəlxalq yardımla irəliləyib. Bu ölkələrdə xüsusilə infrastruktur bərpası, istifadə edilən yeni texnologiyalar və iqtisadi sistemin şaxələndirilməsi ilə bağlı ən yaxşı təcrübələr tətbiq olunub. Xorvatiyanın Slavoniya regionunda həyata keçirilən dirçəliş proqramları işğaldan sonra iqtisadiyyatı yenidən quraraq bu əraziləri regionun ən güclü iqtisadi sahələrindən birinə çevirdi [4].

Rumıniyada isə, post-konflikt ərazilər üçün yaradılan xüsusi iqtisadi zonalar vasitəsilə xarici investisiyaların cəlb edilməsi və texnoloji inkişafın təşviqi başlıca prioritet olmuşdur. Bu yanaşmalar, xüsusilə vergi imtiyazları, gömrük güzəştləri və investisiya təşviqi sənədləri ilə əhəmiyyətli iqtisadi artım təmin edib [5].

Kosovoda isə, BMT-nin grant proqramları və beynəlxalq təşkilatların dəstəyi ilə həyata keçirilən layihələr əsasən infrastruktur yenidənqurma və sosial inteqrasiya üzərində qurulmuşdur. Bu təcrübə, Azərbaycanın post-konflikt ərazilərində tətbiq edilə biləcək ən yaxşı beynəlxalq təcrübələrdən biridir, çünki bu ölkələrdə beynəlxalq dəstək və yerli hökumət arasında uyğunluq təmin edilib.

Bütün bu təcrübələr Azərbaycanın post-konflikt ərazilərində iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi məqsədilə beynəlxalq yardımların və əməkdaşlığın vacibliyini vurğulayır. Həmçinin, bu ölkələrin tətbiq etdiyi vergi və gömrük imtiyazları, xarici investisiyaların təşviqi və yerli biznesin dəstəklənməsi yanaşmalarının müsbət nəticələri, Azərbaycan üçün də tətbiq oluna biləcək potensial modeldir. Aşağıdakı cədvəldə iqtisadi bərpa və inkişaf üçün tətbiq olunan dövlət proqramları və daxili dəstək alətləri ilə bağlı məlumatlar təqdim edilmişdir.

Cədvəl 1

İqtisadi bərpa və inkişaf üçün tətbiq olunan dövlət proqramları və dəstək alətləri

Ölkə	Proqram adı	Tətbiq olunduğu region	Dəstək alətləri
Xorvatiya	Slavoniya Dirçəlişi Proqramı	Vukovar	Güzəştli kreditlər, texniki yardım

Ölkə	Proqram adı	Tətbiq olunduğu region	Dəstək alətləri
Rumıniya	Post-konflikt Ərazilərə Dəstək	Timisoara	Vergi imtiyazları, xarici investor təşviqi
Kosovo	Dirçəliş Vəsaiti	Mitrovica	BMT vasitəsilə qrant proqramları
Azərbaycan	Post-konflikt Əraziləri üçün 2022-2026 Planı	Qarabağ, Şərqi Zəngəzur	Vergi imtiyazları, güzəştli kreditlər, xüsusi iqtisadi zona

Cədvəldəki məlumatlar post-konflikt ərazilərində iqtisadi bərpa və inkişaf üçün tətbiq olunan dövlət proqramları və daxili dəstək alətləri ilə bağlı müqayisəli məlumatları təqdim edir. Xorvatiyanın Slavoniya Dirçəlişi Proqramı böyük diqqət cəkir, çünki burada xarici yardım və texniki dəstək iqtisadi bərpanı sürətləndirmişdir. Həmçinin, Rumiyaada tətbiq olunan vergi imtiyazları və xüsusi iqtisadi zonalar investorları cəlb etmiş, iqtisadiyyatı bərpa etmişdir. Kosovo isə, BMT-nin qrant proqramları vasitəsilə böyük infrastruktur layihələri həyata keçirmiş və sosial sabitliyi təmin etmişdir.

Bu təcrübələr Azərbaycanın post-konflikt əraziləri üçün bir sıra strategiyalar təklif edir. Xüsusilə, vergi və gömrük imtiyazları və investisiya təşviqi sənədləri ilə biznes mühiti qurulmalı, beynəlxalq yardımla sosial və infrastruktur layihələri reallaşdırılmalıdır.

SVOT Analiz

SVOT təhlili (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) post-konflikt ərazilərində iqtisadi inkişafın qiymətləndirilməsində vacib bir alətdir. Bu təhlil metodologiyası, hər bir post-konflikt regionun iqtisadiyyatını müəyyən edən güclü və zəif tərəfləri, eləcə də qarşısında duran fərsətlər və təhlükələri əks etdirir. Azərbaycanda post-konflikt ərazilərinin inkişafı üçün bu təhlil, iqtisadiyyatın gücləndirilməsi, sosial inteqrasiyanın sürətləndirilməsi və regional sabitliyin təmin olunmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Güclü Tərəflər (Strengths)

Zəngin Təbii Resurslar: Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında yerləşən zəngin torpaq və minerallar, bu ərazilərin inkişafı üçün əsas mühərrik rolunu oynayır. Bu təbii sərvətlər, xüsusilə kənd təsərrüfatı və sənaye istehsalı sahəsində böyük potensiala malikdir. Kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı, eləcə də mineral resursların çıxarılması regionun iqtisadiyyatını sürətləndirmək üçün əhəmiyyətli bir imkan təqdim edir.

Strategik Coğrafi Mövqe: Azərbaycanın qərbində yerləşən Qarabağ, həmçinin Şərqi Zəngəzur, Azərbaycan ilə yanaşı, İran, Türkiyə və Gürcüstan kimi mühüm ölkələrə sərhəd təşkil edir. Bu coğrafi mövqe regionu beynəlxalq ticarət və tranzit yolu kimi önəmli edir, bu da bölgənin iqtisadi inkişafı üçün müsbət təsir göstərir.

Dövlətin Dəstəyi və Yaradılmış Proqramlar: Dövlət tərəfindən həyata keçirilən “Böyük Qayıdış” və bərpa proqramları genişmiqyaslıdır. Bu proqramlar altında verilən vergi imtiyazları, güzəştli kreditlər və infrastrukturun bərpası imkanları bizneslərin və investorların bölgəyə cəlb olunmasını təmin edir. Dövlətin iqtisadi stimullaşdırma tədbirləri post-konflikt ərazilərinin inkişafına təkən verir.

Zəif Tərəflər (Weaknesses)

Təhlükəsizlik və Minalanma Problemi: Post-konflikt ərazilərinin yenidən qurulmasında ən böyük çətinliklərdən biri də hələ də minalanmış ərazilərdir. Bu, həm yaşayış məntəqələrinin bərpasına, həm də biznes fəaliyyəti üçün vacib infrastrukturun qurulmasına mane olur. Minalanma problemləri, həmçinin, yerli əhalinin ərazilərə qayıdışını da çətinləşdirir.

İnfrastrukturun Dağıdılması: Uzun müddət ərzində bu ərazilərdə mövcud olan sosial və iqtisadi infrastruktur tamamilə dağıdılmışdır. Yolların, elektrik və su təchizatı şəbəkələrinin yenidən qurulması böyük maliyyə və vaxt tələb edir. Həmçinin, beynəlxalq standartlara uyğun müasir infrastrukturun yaradılması da zaman alacaq.

Humanitar Böhran və Qayıdış Çətinlikləri: Mülki əhalinin ərazilərə qayıdışı hələ də bir çox maneələrlə üzləşir. Qayıdan əhalinin sosial və mədəni inteqrasiyası, təhsil və səhiyyə sahələrində böyük boşluqlar mövcuddur. Bu, əhalinin bərpasını çətinləşdirən əsas faktorlar arasında yer alır.

Fürsətlər (Opportunities)

İnvestisiya Cəlb Edilməsi: Dövlət tərəfindən yaradılan xüsusi iqtisadi zonalar və təqdim edilən vergi və gömrük imtiyazları investorları cəlb etmək üçün mükəmməl şərait yaradır. Beynəlxalq bazarlara çıxış imkanı da, bu əraziləri investorlar üçün cəlbedici edir.

Yaşıl Enerji və Təbii Ehtiyatlar: Qarabağ və Şərqi Zəngəzur ərazilərində geniş günəş və külək enerjisi potensialı mövcuddur. Bu təbii resursların istifadəsi, regionun bərpa olunan enerji sahəsində yaşıl enerji mərkəzləri halına gəlməsinə səbəb ola bilər. Həmçinin, ekologiya ilə dost sənayelərin inkişafı həm yerli, həm də beynəlxalq bazarda böyük tələbat yaradacaq.

Turizm Potensialı: Bu ərazilərdəki tarixi abidələr, təbiət parkları və bölgənin unikal mədəni irsi böyük turizm potensialına sahibdir. Ekoturizm və sağlamlıq turizmi kimi sahələrdə sərmayə yatırımları, regionun iqtisadiyyatını şaxələndirə və əhalinin məşğulluğunu artırmağa kömək edə bilər.

Təhlükələr (Threats)

Siyasi və Geosiyasi Sabitlik: Regionun müharibə sonrası sabitliyi və siyasi mühitin qeyri-müəyyənliyi, xarici investisiyaların axınına maneə törədə bilər. Siyasi risklər investorların tərəddüd etməsinə səbəb ola bilər.

İqlim Dəyişiklikləri və Ekoloji Risklər: Qlobal iqlim dəyişiklikləri və ekoloji problemlər, xüsusilə kənd təsərrüfatı və su təchizatına təsir göstərə bilər. Bu, məhsul istehsalının azaldılmasına və sosial-ökoloji problemlərin yaranmasına səbəb ola bilər.

Beynəlxalq Yardımın Kəsilməsi: BMT və digər beynəlxalq qurumların maliyyə yardımları post-konflikt ərazilərinin inkişafında mühüm rol oynayır. Lakin bu yardımların azalması və ya kəsilməsi, inkişaf prosesini ləngidə bilər.

SVOT təhlili göstərir ki, post-konflikt ərazilərdə iqtisadi inkişafın təmin edilməsi üçün böyük güclü tərəflər və imkanlar mövcuddur. Zəngin təbii sərvətlər, dövlətin dəstəyi və investisiya təşviqi, həmçinin, turizm və enerji sektorlarında mövcud olan imkanlar, bölgənin iqtisadiyyatını canlandırmaq üçün əhəmiyyətli təkan verə bilər. Lakin, minalanma və infrastrukturun bərpası kimi zəif tərəflər, həmçinin, siyasi və geosiyasi qeyri-sabitlik və ekoloji risklər, qarşıya çıxan əsas təhlükələrdir. Bu təhlil nəticəsində, güclü tərəflərin və imkanların artırılması, zəif tərəflərin və təhlükələrin aradan qaldırılması üçün strateji planlar həyata keçirilməlidir.

NƏTİCƏ VƏ TƏKLİFLƏR

Azərbaycanın işğaldan azad edilmiş ərazilərində iqtisadi bərpa prosesi çətin, lakin çox perspektivli bir inkişaf yolu olaraq qalır. Regionun strateji coğrafi mövqeyi, zəngin təbii resursları, dövlətin güclü dəstəyi və beynəlxalq tərəfdaşlıqların mövcudluğu bu ərazilərin iqtisadi inkişafı üçün möhkəm təməl təşkil edir. Ancaq bu ərazilərin bərpası və inkişafı, ərazilərin minalardan təmizlənməsi, infrastrukturun qurulması, yerli əhalinin sosial və iqtisadi inteqrasiyası kimi ciddi məsələləri hələ də həll etməyi tələb edir. Post-konflikt ərazilərinin inkişafı, yalnız dövlətin rəhbərliyi ilə deyil, həmçinin yerli və beynəlxalq investorların, qeyri-hökumət təşkilatlarının və müvafiq beynəlxalq qurumların aktiv iştirakı ilə reallaşmalıdır.

Təhlil nəticəsində məlum olub ki, iqtisadi inkişaf yalnız təbii sərvətlərin istifadəsi və sosial infrastrukturların bərpası ilə deyil, həm də əhalinin məşğulluğunun artırılması, yeni iqtisadi sektorların təşviqi və regionun beynəlxalq bazara inteqrasiyası ilə bağlıdır. Dövlətin proqramları və verilən vergi və gömrük imtiyazları investorları cəlb etmək üçün əhəmiyyətli amillərdir. Lakin, iqtisadi inkişafın davamlı olması üçün daha güclü hüquqi və iqtisadi əsaslar yaradılmalı, sosial məsələlər də paralel şəkildə həll olunmalıdır.

Təkliflər:

1. ***Minalardan təmizləmə prosesinin sürətləndirilməsi:*** Regionun iqtisadi inkişafı və insan həyatının təhlükəsizliyi üçün minalanmış ərazilərin təmizlənməsi prioritet məsələyə çevrilməlidir. Bu, həm yeni müəssisələrin açılması, həm də əhalinin bölgəyə qayıdışı üçün vacibdir. Təhlükəsiz və təmiz ərazilər, yerli və xarici investorlar üçün cəlbəedici olacaq.

2. ***İnfrastrukturun yenidən qurulması:*** Dövlət və özəl sektorun əməkdaşlığı ilə nəqliyyat, enerji, kommunikasiya və su təchizatı kimi əsas infrastruktur sahələrində bərpa işləri prioritet olmalıdır. Bu sahələrə investisiya qoyuluşları, post-konflikt ərazilərində iqtisadiyyatın təməlini təşkil edəcək.

3. ***Ətraf mühitin qorunması və ekoloji dayanıqlı inkişaf:*** Regionun ekoloji sabitliyini təmin etmək məqsədilə bərpa olunan enerji layihələrinə, xüsusən günəş və külək enerjisi sahələrinə investisiyaların artırılması lazımdır. Həmçinin, yaşıl iqtisadiyyat və ekoturizm sahələrində beynəlxalq əməkdaşlıqlar qurulmalıdır.

4. ***Əhali və biznes üçün təhsil və peşə təhsilinin gücləndirilməsi:*** Yerli əhalinin əmək bazarına inteqrasiyasını təmin etmək üçün peşə təhsilinin inkişafı və ixtisasartırma proqramlarının genişləndirilməsi vacibdir. Bu, həm də yerli bizneslərin daha məhsuldar və beynəlxalq tələblərə uyğun fəaliyyət göstərməsini təmin edəcək.

5. ***Beynəlxalq əməkdaşlığın gücləndirilməsi:*** Beynəlxalq təşkilatlar, donor ölkələr və regional təşkilatlarla sıx əməkdaşlıq, yalnız iqtisadi deyil, həm də siyasi və sosial sabitlik üçün vacibdir. Bu əməkdaşlıq, ərazilərin inkişafı üçün lazımı resursların və texnoloji biliklərin ölkəyə gətirilməsini təmin edəcək. [6].

6. ***Sahibkarlığın inkişafı üçün əlavə maliyyə dəstəyi:*** Kiçik və orta sahibkarlığın (KOS) inkişafı üçün əlavə maliyyə mexanizmlərinin yaradılması, eləcə də onların güzəştli kreditlər və vergi stimulları ilə dəstəklənməsi yerli biznes mühitinin inkişafına töhfə verəcək. Sahibkarların xarici bazarlara çıxışını asanlaşdıran təlimlər və mentorluq proqramları təşkil olunmalıdır.

7. ***Turizmin inkişafına xüsusi diqqət ayrılması:*** Qarabağ və Şərqi Zəngəzur bölgələrindəki turizm potensialı böyükdür. Bölgənin tarixi və təbii irsindən istifadə edərək, ekoturizm, mədəni turizm və sağlamlıq turizmi sahələrində inkişaf proqramları hazırlanmalıdır. Bu, yalnız regionun iqtisadiyyatını gücləndirməklə qalmayacaq, həm də əhalinin məşğulluğunu artıracaq.

Bu təkliflər, regionun dayanıqlı inkişafını təmin etməklə yanaşı, iqtisadi və sosial sabitliyi artırmağa yönəlmişdir. Həmçinin, beynəlxalq təcrübələrdən istifadə edərək, Azərbaycan post-konflikt ərazilərinin iqtisadi inkişafını sürətləndirə bilər.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı. (2022). İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə vergi və gömrük imtiyazları ilə bağlı qərar. Bakı, s. 1–6.

2. Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi. (2023). Post-konflikt ərazilərinin inkişafı üzrə iqtisadi fəaliyyətin təşkili. Bakı, s. 1–48.

3. Qarabağ Dirçəliş Fondu. (2023). “Ağıllı kənd” layihəsi barədə təqdimat. Bakı, s. 1–25.

4. OECD. (2020). Slavoniya Dirçəlişi və İqtisadi Bərpa: Beynəlxalq Təcrübə. Paris, s. 15–62.
5. World Bank. (2021). Post-conflict Development Strategies: Case Study – Rumiya. Washington, D.C., s. 10–55.
6. BMT. (2022). Kosovo: Beynəlxalq Yardım və Yenidənqurma Proqramları. New York, s. 5–40.
7. Asian Development Bank. (2021). Inclusive Growth in Fragile Contexts. Manila, s. 20–78.
8. UNDP. (2022). Supporting Local Recovery After Conflict. New York, s. 12–60.
9. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti. (2022). İşğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpası və inkişafı üzrə 2022–2026-cı illər üçün Milli Fəaliyyət Planı. Bakı, s. 1–85.

Sh.Y.Azizova

*doctoral student, Institute of Economics, Ministry of Science and Education
ORCID 0009-0003-7124-861X*

Investment environment and state programs in post-conflict areas of the republic of Azerbaijan

Abstract

The formation of an investment climate in the post-conflict areas of the Republic of Azerbaijan (especially in the Karabakh and East Zangezur economic regions) is one of the main priorities of state policy. The restoration of security and legal stability in these areas, the construction of modern infrastructure, and the application of the concepts of "smart city" and "smart village" increase investment attractiveness. This article examines the investment environment and government support programs in the post-conflict regions of Azerbaijan. The analysis focuses on the economic recovery prospects, opportunities for sustainable development, and the key challenges faced in rebuilding these areas. The study reviews international practices, SWOT analysis, and relevant statistics. The main directions of economic revitalization, such as business stimulation, infrastructure rebuilding, and investment attraction in the Karabakh and Eastern Zangezur economic regions, are discussed in detail. Finally, the article offers recommendations for achieving sustainable economic growth and effective regional development.

Keywords: *post-conflict, investment environment, government programs, Karabakh, recovery, economy.*